

Dirk Tuin

Gerard Westhoff

# Vernieuwt het vreemdetalenonderwijs in het vernieuwde mbo?

Verslag van een verkenning

In het juninummer van *Levende Talen* hebben we melding gemaakt van een enquête onder alle ROC's in Nederland (Tuin 1997). Die enquête, die wij met subsidies van het CINOP in Den Bosch en het Expertisecentrum Duits in Utrecht konden houden, had drie doelen: de situatie van vreemde talen in het secundair beroepsonderwijs in kaart brengen, eventuele interessante ontwikkelingen opsporen, en nagaan of opleidingen geïnteresseerd zijn in experimenten met vormen van zogeheten inhoudgeoriënteerd vreemdetalenonderwijs. In het juninummer schreven we dat de enquêteformulieren net waren verzonden. Inmiddels – we schrijven september 1997 – zijn de gegevens verwerkt. Een verslag.

## Spanningsveld

Aanleiding voor de enquête vormde de komst van de derde generatie eindtermen. Als gevolg van de SVM-operatie (sectorvorming en vernieuwing van het middelbaar beroepsonderwijs) worden eindtermen per opleiding afgeleid uit beroepsprofielen. Deze profielen worden opgesteld door organen waarin vertegenwoordigers uit het onderwijs en het bedrijfsleven zitten. Ook de commissies die uit de profielen de eindtermen afleiden zijn zo samengesteld. Dit leidt tot een ander, meer vanuit de praktijk geredeneerd soort doelstellingen, waarin opzichzelfstaand vreemdetalenonderwijs niet vanzelfsprekend is ("Wat moet een stratenmaker nou met Duits?"). Die sterke praktijkgerichtheid geldt trouwens voor het hele curriculum. Het vreemdetalenonderwijs zoals dat vaak in het mbo gegeven werd, wordt daar niet makkelijk mee geassocieerd. Daar komt bij dat de invoering van nieuwe vakken (inhouden) ten koste gaat van de ruimte voor talen. Dit is een zeer ongewenste ontwikkeling omdat – voorzover na te gaan – de behoefte aan vreemdetalenkennis door internationalisering van de arbeidsmarkt toeneemt. En verwacht mag worden dat dit nog wel even zo zal doorgaan. Complicerende factor is ook nog dat onder invloed van de ontwikkelingen van de arbeidsmarkt de behoefte aan talen niet constant blijft. Die fluctueert, dan wel verandert. Een afstemming van het talenonderwijs op die behoefte, ook in kwalitatieve zin, wordt daardoor niet eenvoudiger.

## Inhoudgeoriënteerd vreemdetalenonderwijs

Wij vroegen ons in het juninummer af of in dit spanningsveld inhoudgeoriënteerd, geïntegreerd modernvreemdetalenonderwijs een oplossing kan bieden. Wij hebben deze vorm van talenonderwijs toen, citerend uit Westhoff (1992), als volgt omschreven: 'Kern van de zaak is dat de leerlingen de vreemde taal leren door bezig te zijn met realistische taken. [...] Dat wil zeggen dat zij iets doen waarvan voor alle betrokkenen duidelijk is dat dat later in werkelijkheid ook kan voorkomen. [...] Dit impliceert dat de taal die wordt geproduceerd en de setting waarin dat moet gebeuren betekenisvol dienen te zijn.' Voordelen van inhoudgeoriënteerd vreemdetalenonderwijs zijn dat het minder tijd kost dan afzonderlijk talenonderwijs; dat het naar zijn aard uitstekend in een beroepsgericht curriculum past en dat, als de behoefte en daarmee de inhoud van het onderwijs wijzigt, het inhoudgeoriënteerd vreemdetalenonderwijs vanzelf mee verandert.

## Vier varianten

Wij hebben vier varianten van inhoudgeoriënteerd vreemdetalenonderwijs onderscheiden.

- Binnen het talenvak zelf kunnen situaties in de beroepspraktijk waarbij talen van belang zijn, gesimuleerd worden. Dit stelt uiteraard eisen aan de toerusting van de school. Die moet bijvoorbeeld beschikken over een ruimte met kantooropstelling met daarin zaken als telefoon, fax of computer.
- De relatie tussen beroepspraktijk en vreemde taal kan echter ook tot uiting komen bij andere vakken. Gedacht kan worden aan studieteksten van diverse beroepsvakken in een vreemde taal. Voorwaarde is wel dat geschikte teksten gevonden kunnen worden, ook met het oog op de eindtermen die voor het betreffende vak bereikt moeten worden.
- Bij internationale stages en uitwisselingen zou er structureel en systematisch extra aandacht voor taalverwerving kunnen zijn. Bijvoorbeeld door een leerling in een logboek dagelijks tien vreemdtalige woorden te laten noteren die hij of zij van



belang vindt en wil onthouden of door een verslag te laten schrijven in de taal van het land waar de stage/uitwisseling plaats vond.

- Er is ook een aanpak voorstelbaar waarbij de gehele opleiding of belangrijke delen daarvan in een vreemde taal worden verzorgd. De essentie van deze aanpak is dat een vreemde taal wordt geleerd doordat die – minstens voor de helft van de onderwijstijd – als instructietaal wordt gebruikt bij andere vakken.

### Verkenning

Het leek ons zinvol, alvorens te proberen experimenteren op te zetten met dit soort vormen van taalonderwijs, om eerst een zo volledig mogelijk beeld te hebben van de situatie van vreemde talen in het mbo en van de eventuele ontwikkelingen daarin. Dat is nuttig voor het mbo zelf: zo komt informatie beschikbaar over wat er zich aan vernieuwingen voordoet, maar die informatie kan ook van belang zijn bij de inrichting van eventueel toekomstige projecten. Daarom hebben we een schriftelijke vragenlijst opgesteld. Daarmee probeerden we een antwoord te krijgen op de volgende vragen:

- Welke vreemde talen worden op mbo-opleidingen aangeboden?
- In hoeverre hebben mbo-opleidingen met de hierboven geschetste vier varianten van inhoudgeoriënteerd vreemdetalenonderwijs of eventueel andere vormen reeds ervaring?
- In hoeverre zouden mbo-opleidingen in (een van) de geschetste vormen van inhoudgeoriënteerd vreemdetalenonderwijs geïnteresseerd zijn en die in beginsel willen beproeven?

De lijst bestond uit twee formulieren. Het eerste was bedoeld om snel na te gaan op welke mbo-instellingen zich interessante ontwikkelingen voordoen. Die instellingen werden in het tweede formulier uitgebreid bevraagd. Omdat wij een zo volledig mogelijk beeld wilden hebben van de ontwikkelingen, hebben wij alle ROC's in Nederland en alle vestigingen daarbinnen aangeschreven. Uiteraard ontstond daardoor de kans op overlap, maar dat hoefde geen probleem te zijn omdat het ons om een verkenning ging waarbij elke ervaring interessante gegevens kan opleveren.

Van de 246 respondenten meldden er 61 ontwikkelingen die in het kader van onze verkenning interessant zijn. Aan 6 van hen hebben wij een interview afgenomen om in een aantal aspecten dieper en gedetailleerder inzicht te krijgen en ook om eventuele voorbeelden van 'good practice' te kunnen beschrijven. Onderstaand volgen de uitkomsten op hoofdlijnen.

### Welke talen?

Talen die in het mbo worden aangeboden zijn vooral Engels en Duits en in veel mindere mate Frans en Spaans (zie onderstaande tabel). Turks en Arabisch worden in geen van de sectoren waar de respondenten uit afkomstig zijn genoemd. Negentien respondenten geven aan dat in de sector waar zij werkzaam zijn geen enkele vreemde taal wordt gegeven.

Sector	Duits	Engels	Frans	Spaans	Totaal
Economie	94	94	63	52	303
Techniek	54	61	2	1	118
DGO	12	33	3	-	48
Agrarisch	18	20	3	1	42
Totaal	178	208	71	54	511

Talen die gegeven worden in de diverse sectoren (N = 230, waarbij sommige respondenten meer dan één sector met de daarbijbehorende taal/talen hebben genoemd)

Hoewel uit de interviews niet als algemeen beeld naar voren komt dat de situatie van de vreemde talen anno 1997 ten opzichte van de situatie van voor de eerste en tweede generatie eindtermen ingrijpend is gewijzigd, blijkt er wel grote zorg en onzekerheid te bestaan over de gevolgen die de implementatie van de derde generatie voor het vreemdetalenonderwijs kan hebben. Die zorg spreekt ook uit reacties die wij naar aanleiding van de vragenlijst mondeling en in de vorm van brieven ontvingen. In bepaalde afdelingen in de sector Techniek dreigt Duits te verdwijnen.

### Vernieuwingen?

Een kwart van de respondenten (61 van de 246) geeft aan dat pogingen worden ondernomen om het vreemdetalenonderwijs naar vorm en inhoud meer af te stemmen op de eisen van de beroepspraktijk waarvoor wordt opgeleid. De stadia waarin die pogingen verkeren, zijn overigens zeer divers. Het kan gaan om een opleiding die al sinds drie jaar een Engelse stroom kent, of een opleiding die een eerste voorzichtige stap gezet heeft op weg naar het gebruik van Engelstalige teksten bij een vak als maatschappijleer. Hoewel uit de respons op de schriftelijke vragenlijst niet blijkt dat scholen andere dan de door ons onderscheiden varianten hebben ontwikkeld, komt uit de interviews naar voren dat enkele scholen wel degelijk een (aanzet tot een) zelfstandige variant van inhoudgeoriënteerd vreemdetalenonderwijs geven, zoals het maken van projectverslagen in een vreemde taal, die vervolgens ook in die vreemde taal (het ging om Engels) worden besproken.

Opvallend is de grote diversiteit. Er is diversiteit in de curricula, de didactiek, het lesmateriaal, niet alleen tussen instellingen maar ook binnen instellingen. Diversiteit is er ook wat betreft de motieven om de vernieuwing van het vreemdetalenonderwijs in gang te zetten, in de doelen die men ermee wil bereiken, in de ontwikkelingen zelf. Waar ontwikkelingen in gang zijn gezet om een betere afstemming te bereiken op wat de latere beroepspraktijk vraagt, gebeurt dit veelal nog niet erg systematisch. Onbekendheid met de eisen van de beroepspraktijk is hier soms debet aan, maar ook onbekendheid met de mogelijkheden om de beoogde praktijkgerichtheid te realiseren. Diversiteit is er ook met betrekking tot de bekendheid met en het gebruik van Europese en nationale programma's, met betrekking tot te behalen certificaten, het karakter van de problemen die zich bij invoering van nieuwe werkvormen voordeden, het taalvaardigheidsniveau van de docenten en het gebruik van de vreemde taal als voertaal in de les.



Er is echter een grote mate van eenstemmigheid waar het gaat om de opvattingen over de in gang gezette ontwikkelingen. Die zijn overwegend positief, zowel bij de direct betrokkenen (docenten, leerlingen, schoolleiding) als bij hen die er niet rechtstreeks bij betrokken zijn. Hieruit en uit de reacties op de derde vraag (zie hierna) mogen we concluderen dat de vraag waar het ons eigenlijk om ging – namelijk of inhoudgeoriënteerd vreemdetalenonderwijs perspectieven biedt voor het mbo – bevestigend beantwoord kan worden.

### Experimenten

Of vormen van inhoudgeoriënteerd vreemdetalenonderwijs daadwerkelijk een oplossing kunnen bieden voor het spanningsveld dat wij geschetst hebben, zullen goed voorbereide en begeleide experimenten duidelijk moeten maken. Het doel daarvan zal moeten zijn te onderzoeken aan welke voorwaarden naar vorm en inhoud vreemdetalenonderwijs in het secundair beroepsonderwijs moet voldoen om in het kader van de directe vakbekwaamheidseisen een met het oog op de latere beroepspraktijk zinvolle en herkenbare bijdrage te leveren aan de toerusting van de leerling.

De experimenten – gedacht kan worden aan één per variant – moeten worden begeleid door vakdidactici (voor talen en niet-talenvakken) en onderzoekers.

Alleen dan kan nauwkeurige informatie verkregen worden over de effecten van de verschillende vormen van praktijkgerichte vreemdetaalverwerving en over de factoren die deze effecten verklaren. Bij de experimenten zouden docenten nauw betrokken moeten worden. Dat kan als de experimenten de vorm van 'research and development'-projecten krijgen. Onderzocht zou moeten worden of op een of andere wijze ook het bedrijfsleven bij de inhoudelijke ontwikkeling betrokken kan worden.

### Hoe verder?

Of de experimenten er komen, zal niet afhangen van de opleidingen. Die tonen voldoende interesse. Het zal afhangen van de vraag of er voldoende middelen gevonden kunnen worden om scholen, docenten en onderzoekers te faciliteren. Wij zullen via de wegen die ons ter beschikking staan nagaan wat de mogelijkheden zijn. Ondertussen zullen we een aantal mensen die betrokken zijn bij de ontwikkeling van het secundair beroepsonderwijs bijeenbrengen om hen kennis te laten nemen van de ervaringen die reeds met praktijkgerichte vormen van vreemdetaalverwerving zijn opgedaan en om vanuit bestaande kennis en expertise aanwijzingen te verzamelen voor de beantwoording van de vraag op welke wijze toepassing van inhoudgeoriënteerd vreemdetalenonderwijs verder ontwikkeld zal kunnen worden.

### Literatuur

- Tuin, D., Inhoudgeoriënteerd vreemdetalenonderwijs in het mbo?, in: *Levende Talen* 521 (1997), 397-399.
- Westhoff, G., Trends in het vreemde-talenonderwijs, in: *Levende Talen* 468 (1992), 58-65.

### Dirk Tuin



Studeerde Spaans aan de Rijksuniversiteit Groningen. Sinds 1979 werkzaam bij de SLO, onder meer als projectleider van het experiment Spaans en als hoofd Veldadvisering. Van

1992 tot 1996 secretaris van het NAP-mvt en sinds november 1996 coördinerend beleidsadviseur van het NaB. Publiceerde in verschillende bladen en tijdschriften over taalbeleid.

Adres: NaB-mvt, Postbus 2061, 7500 CB Enschede.

### Gerard Westhoff



Hoofd sector Onderzoek van het Instituut voor Lerenopleiding, Onderwijsontwikkeling en Studietoelagen (IVLOS) van de Universiteit Utrecht. Tevens hoogleraar

didactiek van de moderne talen aan deze universiteit.

Adres: Universiteit Utrecht, IVLOS, Postbus 80127, 3508 TC Utrecht.